

Magdalena Łągiewska*

Uniwersytet Gdański

Wydział Prawa i Administracji

ORCID: [0000-0001-9482-2651](https://orcid.org/0000-0001-9482-2651)

Prawo arbitrażowe Chińskiej Republiki Ludowej na tle ustawy modelowej UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym – zagadnienia wybrane

Arbitration law of the People's Republic of China in view of the UNCITRAL
Model Law on International Commercial Arbitration: selected aspects

Streszczenie

Arbitraż, będący pozasądową metodą rozstrzygania sporów, jest w Chinach stosunkowo popularny. Co prawda Chiny nie przyjęły dotychczas ustawy modelowej UNCITRAL, niemniej jednak prawo arbitrażowe Chińskiej Republiki Ludowej, uchwalone w 1994 r., odzwierciedla standardy międzynarodowe, na przykład zasadę poszanowania autonomii woli stron oraz autonomiczny charakter klauzuli arbitrażowej. Mimo to w artykule podjęto próbę udowodnienia, że Chiny posiadają unikalny system arbitrażu, tzw. arbitraż o chińskiej specyfice. Celem niniejszego artykułu jest zatem nakreślenie najważniejszych różnic między chińskim prawem arbitrażowym a ustawą modelową UNCITRAL dotyczącą międzynarodowego arbitrażu handlowego w perspektywie porównawczej.

Słowa kluczowe

Chiny, arbitraż, prawo, pozasądowe metody rozwiązywania sporów, UNCITRAL

Abstract

Arbitration, which is a non-adjudication method of dispute resolution, is relatively popular in China. Indeed, China has not adopted UNCITRAL Model Law thus far. Nonetheless, the Arbitration Law of the People's Republic of China, adopted in 1994, reflects international standards, for instance the principle of party autonomy and separability (autonomy) of the arbitration clause. Despite this fact, this paper seeks to prove that China has a unique system of arbitration, the so-called arbitration with Chinese characteristics. The aim of this article is thus to outline the most significant differences between Chinese arbitration law and the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration in comparative perspective.

Keywords

China, arbitration, law, out-of-court dispute resolution, UNCITRAL

1. Wprowadzenie

Arbitraż jako pozasądowa metoda rozwiązywania sporów cieszy się w Chinach dużą popularnością. Coraz więcej przedsiębiorców decyduje się na rozstrzygnięcie wyników pomiędzy stronami sporu w drodze arbitrażu¹. Wpływają na to zarówno uwarunkowania o charakterze społeczno-kulturowym², jak i obowiązująca zasada poufności oraz relatywnie szybkie wydanie wyroku, a co za tym idzie stosunkowo niskie koszty przeprowadzenia samego postępowania arbitrażowego. Czynniki te w istotny sposób przyczyniły się do wzrostu zainteresowania arbitrażem w Chinach. Podstawowe zasady oraz wytyczne dotyczące przeprowadzania postępowania arbitrażowego zostały określone w ustawie modelowej UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym (*UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration*) z 1985 r., nowelizowanej w 2006 r.³ Stanowi ona swoisty „drogowskaz” dla wewnętrznych legislacji. Aż 83 państwa opierają swoje prawo arbitrażowe na ustawie modelowej UNCITRAL. Przypadek ten nie dotyczy jednak Chińskiej Republiki Ludowej (dalej: ChRL⁴). Prawo arbitrażowe ChRL, choć podąża za nowoczesnymi trendami, odwzorowując podstawowe zasady obowiązujące w międzynarodowym arbitrażu handlowym, wykazuje mimo wszystko swoiste odrębności. Celem niniejszego artykułu jest zatem wykazanie, że w ChRL występuje tzw. arbitraż o chińskiej specyfice. Teza ta zostanie poddana weryfikacji dzięki zastosowaniu przede wszystkim metody dogmatyczno-prawnej, dzięki której możliwa będzie wykładnia oraz pogłębiona analiza treści chińskich regulacji w zakresie arbitrażu. W dalszej kolejności zastosowano również metodę komparatystyczną, a tym samym porównano wybrane rozwiązania przyjęte w prawie arbitrażowym ChRL na tle ustawy modelowej UNCITRAL, przy czym ograniczono się do tych, które najbardziej wskazują na swoiste odrębności chińskiego arbitrażu.

2. Charakter prawny ustawy modelowej UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym

Ustawa modelowa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym została uchwalona przez Komisję Narodów Zjednoczonych ds. Międzynarodowego Prawa Han-

¹ Świadczy o tym rosnąca liczba przeprowadzonych postępowań arbitrażowych zarówno krajowych, jak i międzynarodowych. Zob. szerzej: *Annual Report on International Commercial Arbitration in China 2017*, CIETAC, <http://www.cietac.org/Uploads/202001/5e157b831333f.pdf> [dostęp: 20.02.2022].

² Zob. szerzej: M. Łągiewska, *Arbitraż w Chinach – uwagi wstępne*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2020, z. 17, s. 42-52.

³ Zob. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/modellaw/commercial_arbitration [dostęp: 20.02.2022].

⁴ Przedstawione w artykule rozważania obowiązują na terytorium Chin kontynentalnych, tzn. z wyłączeniem Specjalnych Regionów Administracyjnych (Hongkongu i Makao) oraz Tajwanu.

dlowego 21 czerwca 1985 r., a następnie znowelizowana w 2006 r. Stanowiła ona odpowiedź wynikającą z potrzeby zapewnienia harmonii pomiędzy przepisami konwencyjnymi a regulacjami w ramach krajowego prawa procesowego⁵. Uznano, że nie należy dążyć do przyjęcia nowej konwencji unifikacyjnej czy też harmonizacyjnej. W zamian próbowano oprzeć postulowane rozwiązania na autorytecie ekspertów pracujących na rzecz UNCITRAL, jak również ONZ. Taki sposób regulacji wpisywał się w powszechny w tamtym okresie nurt. Zakładał on przyjmowanie rozwiązań bardziej elastycznych, dzięki którym możliwe byłoby uwzględnienie nie tylko indywidualnych preferencji, lecz również potrzeb adresatów (tzw. *soft law*)⁶. Co godne podkreślenia, choć formalnie wspomniana ustawa nie jest wiążąca dla poszczególnych państw, niemniej jednak odgrywa istotną rolę w międzynarodowym arbitrażu handlowym. Należy pamiętać, że nie została opracowana jako umowa międzynarodowa, ale jako tzw. wzorcowe unormowanie podstawowych zagadnień z zakresu międzynarodowego arbitrażu handlowego. Tym samym, zgodnie z założeniem, miała być swoistym „drogowskazem” dla ustawodawców krajowych w przypadku dokonywania kodyfikacji bądź reformy dotychczas obowiązujących przepisów prawa arbitrażowego⁷. Innymi słowy ustawa ta została pozostawiona do dyspozycji ustawodawcom krajowym. O ile początkowo taki sposób regulacji wydawał się stosunkowo mało produktywny, o tyle praktyka pokazała coś zgoła odmiennego. Sukces ustawy modelowej przerósł pierwotne oczekiwania, albowiem do dzisiaj opierają na niej swoje prawo arbitrażowe – w większym bądź mniejszym zakresie – aż 83 państwa. Z kolei nowelizacja ustawy z 2006 r. przyczyniła się do dalszej liberalizacji przepisów dotyczących formy zawarcia umowy o arbitraż, a także bardziej szczegółowych regulacji w zakresie środków zabezpieczających⁸. Tym samym ustawa miała istotny wpływ na kształtowanie się ustawodawstw arbitrażowych na świecie⁹.

3. Znaczenie ustawy modelowej UNCITRAL w Chinach – zarys problematyki

Ustawa modelowa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym stanowi jedynie drogowskaz dla krajowych rozwiązań w zakresie arbitrażu. Tym samym prawo arbitrażowe ChRL wzoruje się na niektórych rozwiązaniach przyjętych w ustawie modelowej UNCITRAL, odzwierciedlając tym samym podstawowe zasady dotyczące współ-

⁵ Zob. szerzej: G.B. Born, *International Commercial Arbitration*, Wolters Kluwer 2014.

⁶ A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011, s. 108.

⁷ A. Budniak-Rogała, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 2015, s. 42.

⁸ A.W. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 109.

⁹ M. Aślanowicz, *UNCITRAL – Regulamin i Ustawa Modelowa*, „Studia Prawnicze” 2013, z. 1, s. 7-8.

czesnego prawa arbitrażowego. Wśród nich należy wyróżnić przede wszystkim zasadę poszanowania autonomii woli stron oraz autonomiczny charakter klauzuli arbitrażowej (ang. *autonomy, separability, severability of the arbitration clause*). Wraz z uchwaleniem przez Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych ustawy – Prawo arbitrażowe¹⁰ Chiny dostosowały obowiązujące w tym zakresie regulacje do standardów międzynarodowych. Świadczy o tym chociażby formalne potwierdzenie zasady poszanowania autonomii woli stron (当事人意思自治 *dāngshìrén yìsì zìzhì*). Odtąd strony mogą poddać wynikiły pomiędzy nimi spór pod rozstrzygnięcie w drodze arbitrażu, o ile wyrażą taką wolę i zawrą skuteczne prawnie porozumienie arbitrażowe (umowę o arbitraż). Z kolei poprzez autonomiczny charakter klauzuli arbitrażowej należy rozumieć obowiązywanie umowy o arbitraż niezależnie od umowy głównej. Tym samym zarówno zmiana treści, unieważnienie, rozwiązanie, jak i nieważność umowy głównej nie wpływa na ważność umowy o arbitraż. Zasada autonomicznego charakteru klauzuli arbitrażowej znalazła swoje odzwierciedlenie w treści art. 19 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL¹¹. Jest to stosunkowo nowe rozwiązanie, niespotykane w Chinach przed uchwaleniem ustawy w 1994 r. Warto bowiem pamiętać, że przed 1994 r. arbitraż krajowy mógł zostać przeprowadzony nawet bez zawarcia umowy o arbitraż. Było to możliwe za sprawą przyznania krajowej instytucji arbitrażowej kompetencji, na mocy której mogła ona uznać siebie za właściwą do rozpoznania sprawy arbitrażowej na podstawie właściwości miejscowej. Z kolei wydany w ten sposób wyrok arbitrażowy nie był ostateczny, gdyż istniała możliwość odwołania się do chińskiego sądu ludowego. Biorąc pod uwagę powyższe cechy, można mówić raczej o arbitrażu administracyjnym, który naruszał nie tylko zasadę dobrowolności prowadzenia samego postępowania arbitrażowego, poszanowania autonomii woli stron, jak również jego autonomiczny charakter¹².

Chińskie prawo arbitrażowe stanowi również, że umowa o arbitraż może zostać zawarta jako klauzula arbitrażowa bądź inna pisemna umowa, z której wynika wola stron do poddania wynikłego sporu w drodze arbitrażu. Umowa taka może zostać sporządzona zarówno przed powstaniem sporu, jak i po jego powstaniu (art. 16 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL)¹³. Przepis ten stanowi odzwierciedlenie art. 7 ust. 1 ustawy modelowej UNCITRAL.

¹⁰ Zob. ustawa – Prawo arbitrażowe ChRL 中华人民共和国仲裁法 [Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó zhòngcái fǎ]. Tekst ustawy jest dostępny w języku chińskim na stronie Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych pod adresem: http://www.npc.gov.cn/zgrdw/npc/xinwen/2017-09/12/content_2028692.htm [dostęp: 20.11.2022].

¹¹ Zob. art. 19 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 仲裁协议独立存在，合同的变更、解除、终止或者无效，不影响仲裁协议的效力 [Zhòngcái xiéyì dúlì cúnzài, hétóng de biàngēng, jiěchú, zhōngzhǐ huòzhě wúxiào, bù yǐngxiǎng zhòngcái xiéyì de xiàoli].

¹² 《国际商事仲裁》刘晓红、袁发强主编，北京2015年[*Guójì shāngshì zhòngcái*, Liú Xiǎohóng, Yuán Fāqiáng zhǔbiān, Běijīng 2015], s. 49, 50.

¹³ Por. M. Dragun, *Zasada słuszności a orzekanie w postępowaniu przed sądem arbitrażowym w sprawach z zakresu handlu międzynarodowego*, „Studia Prawnoustrojowe” 2015, nr 30, s. 95-96.

4. Prawo arbitrażowe ChRL – specyfika aktu prawnego

Zanim została w 1994 r. uchwalona ustawa – Prawo arbitrażowe ChRL przepisy dotyczące arbitrażu były rozproszone i znajdowały się w licznych ustawach szczególnych, m.in. w prawie umów handlowych¹⁴, prawie umów technologicznych¹⁵, prawie autorskim¹⁶, a także kodeksie postępowania cywilnego¹⁷. W tamtym okresie – zdaniem chińskich badaczy prawa arbitrażowego – można było wyróżnić dwa podstawowe problemy, które ograniczały rozwój tej pozasądowej metody rozwiązywania sporów. Z jednej strony w Chinach funkcjonowała zbyt duża liczba instytucji arbitrażowych, z drugiej zaś widoczny był brak harmonizacji obowiązujących przepisów prawnych z zakresu arbitrażu (w szczególności dotyczących procedury arbitrażowej i właściwości instytucji arbitrażowych)¹⁸. Przełom nastąpił z chwilą uchwalenia 31 sierpnia 1994 r. ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL, która weszła w życie z dniem 1 września 1995 r. Warto jednak pamiętać, że przepisy dotyczące arbitrażu znajdują się także w innych aktach prawodawczych takich, jak kodeks postępowania cywilnego z 1991 r. (nowelizowany w 2007 r.) oraz prawie umów z 1999 r.¹⁹ Ważną rolę pełnią również wydawane przez Najwyższy Sąd Ludowy interpretacje²⁰.

Ustawa – Prawo arbitrażowe ChRL była dotychczas nowelizowana dwukrotnie, odpowiednio w 2009 i 2017 r. Składa się z ośmiu rozdziałów²¹, w których kolejno skompiłowane zostały przepisy ogólne, przepisy dotyczące komisji arbitrażowej i stowarzyszeń arbitrażowych (rozdział 2), umowy o arbitraż (rozdział 3), postępowania arbitrażowego (rozdział 4), wniosku o uchylenie wyroku arbitrażowego (rozdział 5), wykonania wyroku arbitrażowego (rozdział 6), przepisów szczególnych w zakresie arbitrażu z czynnikiem zagranicznym (rozdział 7) oraz przepisów dodatkowych (rozdział 8)²².

¹⁴ 中华人民共和国合同法[废止][Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó jīngjì hétóng fǎ [fěizhǐ], <http://fgcx.bjcourt.gov.cn:4601/law?fn=chl520s322.txt&truetag=2686&titles=&contents=&dbt=chl> [dostęp: 20.11.2022].

¹⁵ 中华人民共和国合同法 [Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó jìshù hétóng fǎ], <https://baike.baidu.com/item/%E4%B8%AD%E5%8D%8E%E4%BA%BA%E6%B0%91%E5%85%B1%E5%92%8C%E5%9B%BD%E6%8A%80%E6%9C%AF%E5%90%88%E5%90%8C%E6%B3%95/5020459> [dostęp: 20.02.2022]. Tekst ustawy nie jest dostępny w oficjalnym publikatorze.

¹⁶ 中华人民共和国著作权法 [Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó zhùzuòquán fǎ], tekst ustawy nie jest dostępny na stronie OZPL. W oficjalnym publikatorze dostępna jest jedynie treść aktualnie obowiązującej ustawy – Prawo autorskie (zob. <http://www.npc.gov.cn/npc/c30834/202011/848e73f58d4e4c5b82f69d25d46048c6.shtml>, dostęp: 20.02.2022).

¹⁷ 中华人民共和国民事诉讼法 [Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó mínhì sùsòng fǎ], http://www.npc.gov.cn/zgrdw/npc/xinwen/2012-09/01/content_1735841.htm [dostęp: 20.11.2022].

¹⁸ *Ibidem*, s. 49, 50.

¹⁹ 中华人民共和国合同法 [Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó hétóng fǎ], http://www.npc.gov.cn/zgrdw/npc/lfzt/rlyw/2016-07/01/content_1992739.htm [dostęp: 20.11.2022].

²⁰ *Ibidem*, s. 50.

²¹ Ustawa jest średniej długości, albowiem liczy 80 artykułów.

²² Por. K. Biernat, *Arbitraż w Chinach jako sposób ochrony polskich importerów i eksporterów w sporze z chińskimi kontrahentami*, „Kwartalnik ADR” 2012, nr 1(17), s. 19-33.

5. Różnice w chińskim prawie arbitrażowym w świetle ustawy modelowej UNCITRAL

Pomimo iż chińskie prawo arbitrażowe wzoruje się na rozwiązaniach przewidzianych w ustawie modelowej UNCITRAL, wykazuje jednak swoiste odrębności. Poniżej zostaną przedstawione najważniejsze z nich.

Po pierwsze, w ustawie – Prawo arbitrażowe ChRL wprost ustawodawca wskazał katalog spraw, które nie mogą zostać rozpoznane w drodze arbitrażu. Tak więc spory dotyczące małżeństwa, adopcji, opieki, alimentacji²³ i spraw spadkowych oraz wszelkie spory administracyjne, które na mocy przepisów szczególnych podlegają rozpoznaniu przez organy administracyjne, są wyłączone spod kognicji sądów arbitrażowych (art. 3 ustawy). Inaczej reguluje tę kwestię ustawa modelowa UNCITRAL, która stanowi, że ustawę stosuje się do wszelkich sporów z zakresu międzynarodowego arbitrażu handlowego (art. 1 ust. 1 ustawy modelowej UNCITRAL). Należy pamiętać, że ustawa modelowa wprawdzie nie zawiera *stricte* definicji legalnej, co należy rozumieć pod pojęciem „arbitraż handlowy”, jednak w przypisie do art. 1 – uznawanym za oficjalną dyrektywę jego wykładni – wyrażony został postulat szerokiego ujęcia. Tym samym termin „handlowy” powinien obejmować „wszelkie spory powstałe w związku z działalnością gospodarczą (handlową), niezależnie od tego, czy wynikają one z umownego czy pozaumownego stosunku prawnego”²⁴. W przypisie do tego artykułu znajduje się również katalog przykładowych stosunków prawnych, które częstokroć prowadzą do powstania sporów o charakterze handlowym. Mowa o transakcjach dotyczących dostaw lub wymiany towarów lub usług, porozumień w sprawie dystrybucji, przedstawicielstw handlowych lub agencji, factoringu, leasingu, budowy obiektów przemysłowych, usług konsultingowych, inżynierskich, licencji, inwestycji, finansowania, transakcji bankowych, ubezpieczenia, porozumień eksploatacyjnych lub koncesyjnych, wspólnych przedsięwzięć lub innych form współpracy przemysłowej lub handlowej, przewozu towarów lub osób drogą powietrzną, morską, kolejową lub lądową²⁵. Biorąc pod uwagę powyższy postulat szerokiego rozumienia terminu „handlowy”, który przewiduje ustawa modelowa UNCITRAL, sprawy handlowe dotyczące sporów administracyjnych również mogą podlegać rozpoznaniu w drodze arbitrażu. Jest to istotna różnica pomiędzy chińskim prawem arbitrażowym a ustawą modelową UNCITRAL, która wynika

²³ Zob. szerzej na temat stosunków małżeńskich i rodzinnych w Chińskiej Republice Ludowej: M. Łągiewska, J.M. Łukasiewicz, *Chińskie prawo rodzinne. Zagadnienia wybrane*, Toruń 2020.

²⁴ A. Budniak-Rogała, *op. cit.*, s. 49.

²⁵ Art. 1 ustawy modelowej UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym z 1985 r., nowelizowanej w 2006 r.; A. Szumański, *Pojęcie, rodzaje i charakter prawny arbitrażu handlowego*, [w:] A. Szumański (red.), *System Prawa Prywatnego*, tom 8. *Arbitraż handlowy*, Kraków 2015, s. 13; por. A. Budniak-Rogała, *op. cit.*, s. 49; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 11, 12.

przede wszystkim z chęci oddzielenia spraw administracyjnych od innych. U przyczyn takich rozwiązań leży więc chęć sprawowania większej kontroli nad organami administracyjnymi.

Po drugie, co do zasady, w myśl prawa chińskiego nie jest możliwe przeprowadzenie arbitrażu *ad hoc*, co wynika z treści art. 16 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL. Zgodnie z tym przepisem umowa o arbitraż, przez którą należy rozumieć zawartą w umowie głównej klauzulę arbitrażową bądź inną pisemną umowę zawierającą wolę stron do poddania wynikłego pomiędzy nimi sporu rozstrzygnięciu w drodze arbitrażu, powinna zawierać trzy elementy. Po pierwsze, w umowie o arbitraż powinna zostać *explicite* wyrażona wola stron do rozstrzygnięcia sporu w drodze arbitrażu. Po drugie, strony muszą wskazać sprawy podlegające rozpoznaniu w ramach arbitrażu (tzw. przedmiot sporu). W końcu muszą wybrać komisję arbitrażową, która ma przeprowadzić postępowanie arbitrażowe. Chiński ustawodawca wskazał te trzy elementy, które uznał za niezbędne do zawarcia skutecznej prawnie umowy o arbitraż. Bezpośrednie wyznaczenie przez strony komisji arbitrażowej świadczy o tym, że w Chinach kontynentalnych dopuszczalny jest jedynie arbitraż instytucjonalny, choć istnieją obecnie pewne wyjątki od wspomnianej zasady, a mianowicie możliwe jest przeprowadzenie arbitrażu *ad hoc* w nowo tworzonych pilotażowych strefach wolnego handlu. Stanowisko takie zostało wyrażone przez Najwyższy Sąd Ludowy w wydanej 9 stycznia 2017 r. opinii. Tym samym arbitraż *ad hoc* może zostać przeprowadzony, gdy oba przedsiębiorstwa, między którymi powstał spór, zostały zarejestrowane w ramach pilotażowej strefy wolnego handlu²⁶. Wiodący jest zatem trend, który wskazuje na liberalizację przepisów, lecz jedynie wobec pilotażowych stref wolnego handlu. Takie rozwiązanie można porównać do transplantów prawnych stosowanych powszechnie w Chinach, czyli praktyce sprawdzenia, jak funkcjonują określone przepisy jedynie na pewnym, ograniczonym terytorium. Warto jednak pamiętać, że wyroki arbitrażowe, które zostały wydane w innych państwach w ramach arbitrażu *ad hoc*, są uznawane i podlegają wykonaniu w Chinach na mocy przepisów konwencji nowojorskiej z 1958 r.²⁷ Chiny przystąpiły do wspomnianej konwencji 22 stycznia 1987 r., która weszła w życie w stosunku do ChRL 3 miesiące później, tj. 22 kwietnia 1987 r.²⁸ Władze chińskie sceptycznie podchodzą do możliwości przeprowadzenia arbitrażu *ad hoc* na szeroką skalę (na obszarze Chin kontynentalnych),

²⁶ Zob. 最高人民法院关于为自由贸易试验区建设提供司法保障的意见 [Zuigāo Rénmín Fǎyuàn guānyú wèi zìyóu mào yì shì yàn qū jiànshè tí gōng sī fǎ bǎozhàng de yì jiàn]; por. Shanghai International Arbitration Center, *Shanghai International Aviation Court of Arbitration: Take-Off in Aviation Arbitration*, „The Asia-Pacific Arbitration Review” 2019, s. 40.

²⁷ Zhang Yanan, *Alternative Dispute Resolution System in the People's Republic of China*, „Polski Proces Cywilny” 2012, nr 3(8), s. 432.

²⁸ Zob. United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 10 June 1958), <http://www.newyorkconvention.org/countries> [dostęp: 15.11.2022].

bez żadnych ograniczeń z uwagi na chęć sprawowania kontroli nad rodzajem postępowań toczących się w instytucjach arbitrażowych. W literaturze przedmiotu można również spotkać się ze stanowiskiem strony chińskiej, która ogranicza stosowanie arbitrażu *ad hoc* dbałością o wysoki poziom samych postępowań. Innymi słowy instytucje arbitrażowe oraz lista arbitrów, którzy spełnili określone wymogi, aby pełnić taką rolę, ma być jednocześnie gwarantem należytej wiedzy i jakości. Uznano zatem, że arbitraż *ad hoc* wprowadzi tutaj zamęt zamiast harmonii.

Po trzecie, nieco odmiennie została w prawie chińskim potwierdzona zasada równego traktowania stron sporu. Zgodnie z art. 2 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL w drodze arbitrażu mogą zostać rozstrzygnięte wszelkie spory umowne i inne spory dotyczące praw i interesów majątkowych wynikłych pomiędzy obywatelami, osobami prawnymi i innymi jednostkami, o ile podmioty te mają względem siebie równy status²⁹. Z kolei art. 18 ustawy modelowej UNCITRAL stanowi: „Strony powinny być traktowane na równi i każda z nich powinna mieć możliwość dochodzenia swoich praw”³⁰. Prawo chińskie kładzie nacisk na równość stron postępowania arbitrażowego, z kolei ustawa modelowa UNCITRAL koncentruje się na równym traktowaniu stron w trakcie rozpoznawania sprawy przez sąd arbitrażowy. U podstaw takiego rozwiązania w Chinach leży chęć zapobieżenia ewentualnym nadużyciom, kiedy strona „silniejsza” próbuje wymusić na „słabszej” określone zachowanie. Przeniesienie takiej kompetencji na sądy ludowe w Chinach ma na celu zapewnienie im większej kontroli w zakresie toczących się postępowań arbitrażowych.

Po czwarte, w chińskim prawie arbitrażowym próżno szukać analogicznych przepisów dotyczących tymczasowych środków zabezpieczających (*interim measures*) jak w ustawie modelowej UNCITRAL (rozdział IV A). Zgodnie z prawem chińskim sąd arbitrażowy może, na wniosek strony postępowania arbitrażowego, zwrócić się do sądu ludowego o orzeczenie tymczasowych środków zabezpieczających. Procedura przebiega w oparciu o przepisy chińskiego kodeksu postępowania cywilnego³¹. Ponadto prawo chińskie przewiduje również możliwość zabezpieczenia dowodów na wniosek strony

²⁹ Zob. art. 2 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 平等主体的公民、法人和其他组织之间发生的合同纠纷和其他财产权益纠纷，可以仲裁 [Píngděng zhǔtǐ de gōngmín, fǎrén hé qítā zǔzhī zhī jiān fāshēng de hétóng jiūfēn hé qítā cáichǎn quányì jiūfēn, kěyǐ zhòngcái].

³⁰ Tłum. Ł. Błaszczak, *Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010, s. 120.

³¹ Zob. szerzej art. 28 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 一方当事人因另一方当事人的行为或者其他原因，可能使裁决不能执行或者难以执行的，可以申请财产保全。当事人申请财产保全的，仲裁委员会应当将当事人的申请依照民事诉讼法的有关规定提交人民法院。申请有错误的，申请人应当赔偿被申请人因财产保全所遭受的损失 [Yīfāng dāngshìrén yīn líng yīfāng dāngshìrén de xíngwéi huòzhě qítā yuányīn, kěnéng shǐ cáijué bùnéng zhíxíng huòzhě nányì zhíxíng de, kěyǐ shēnqǐng cáichǎn bǎoquán. Dāngshìrén shēnqǐng cáichǎn bǎoquán de, zhòngcái wěiyuánhùi yīngdāng jiāng dāngshìrén de shēnqǐng yīzhào mínhì sùsòng fǎ de yǒuguān guīdìng tíjiāo rénmin fǎyuàn. Shēnqǐng yǒu cuòwù de, shēnqǐng rén yīngdāng péicháng bèi shēnqǐng rén yīn cáichǎn bǎoquán suǒ zāoshòu de sùnsǐ].

zainteresowanej, o ile mogą one zostać utracone bądź trudne do uzyskania w przyszłości. W przypadku gdy strona złoży taki wniosek w czasie postępowania arbitrażowego, komisja arbitrażowa powinna przekazać taki wniosek do rozpoznania sądowi ludowemu właściwemu ze względu na miejsce położenia dowodu³². Z kolei ustawa modelowa UNCITRAL stanowi, że sądy arbitrażowe mają kompetencję do orzeczenia tymczasowych środków zabezpieczających. Różnica sprowadza się zatem do tego, że w Chinach tymczasowe środki zabezpieczające orzekane są przez sądy ludowe, podczas gdy ustawa modelowa UNCITRAL kompetencję taką przyznaje sądom arbitrażowym.

Po piąte, chińskie prawo arbitrażowe enumeratywnie wskazuje okoliczności, które skutkują wyłączeniem arbitra. W myśl prawa chińskiego stronie również przysługuje prawo złożenia wniosku o wyłączenie arbitra, o ile wystąpi jedna z następujących okoliczności: 1) jeżeli arbiter jest bliskim krewnym strony postępowania lub pełnomocnika strony; 2) jeżeli sprawa dotyczy interesu osobistego arbitra; 3) jeżeli arbiter pozostaje w innych relacjach ze stroną postępowania, pełnomocnikiem strony, które mogą wpłynąć na bezstronność arbitrażu; 4) w przypadku prywatnych spotkań arbitra ze stroną postępowania, pełnomocnikiem lub przyjęcia zaproszenia na obiad i otrzymania prezentów³³. Ustawa modelowa UNCITRAL w art. 12 stanowi, że arbiter może być wyłączony na żądanie którejkolwiek ze stron, jeżeli istnieją okoliczności, które budzą uzasadnione wątpliwości co do jego bezstronności lub niezależności lub nie ma on kwalifikacji wymaganych od niego przez strony. W porównaniu z ustawą modelową UNCITRAL chińskie prawo arbitrażowe zawiera zatem bardziej kazuistyczne przepisy, które skutkują wyłączeniem arbitra z toczącego się postępowania.

W końcu na uwagę zasługuje również przewidziana w prawie chińskim procedura hybrydowa łącząca arbitraż z mediacją, przez niektórych badaczy określana jako Arb-Med bądź bardziej precyzyjnie Arb-Med-Arb³⁴. Procedura ta umożliwia tym samym przeprowadzenie mediacji w ramach postępowania arbitrażowego. W przypadku gdy

³² Zob. art. 46 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 在证据可能灭失或者以后难以取得的情况下,当事人可以申请证据保全。当事人申请证据保全的,仲裁委员会应当将当事人的申请提交证据所在地的基层人民法院 [Zài zhèngjù kěnéng mièshī huòzhě yǐhòu nányǐ qǔdé de qíngkuàng xià, dāngshìrén kěyǐ shēnqǐng zhèngjù bǎoquán. Dāngshìrén shēnqǐng zhèngjù bǎoquán de, zhòngcái wěiyuánhùi yīngdāng jiāng dāngshìrén de shēnqǐng tíjiāo zhèngjù suǒzàidì de jīcéng rénmin fǎyuàn].

³³ Zob. art. 34 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 仲裁员有下列情形之一的,必须回避,当事人也有权提出回避申请:(一)是本案当事人或者当事人、代理人的近亲属;(二)与本案有利害关系;(三)与本案当事人、代理人有其他关系,可能影响公正仲裁的;(四)私自会见当事人、代理人,或者接受当事人、代理人的请客送礼的 [Zhòngcái yuán yǒu xiàliè qíngxíng zhī yī de, bìxū huíbì, dāngshìrén yěyǒu quán tíchū huíbì shēnqǐng: (yī) shì běn'àn dāngshìrén huòzhě dāngshìrén, dàilǐ rén de jìn qīnshǔ; (èr) yǔ běn'àn yǒu lìhài guānxì; (sān) yǔ běn'àn dāngshìrén, dàilǐ rén yǒu qítā guānxì, kěnéng yǐngxiǎng gōngzhèng zhòngcái de; (sì) sīzì huìjiàn dāngshìrén, dàilǐ rén, huòzhě jiēshòu dāngshìrén, dàilǐ rén de qǐngkè sònglǐ de].

³⁴ Zob. szerzej na temat procedury hybrydowej (arbitraż z mediacją): Gu Weixia, *Hybrid Dispute Resolution Beyond the Belt and Road: Toward a New Design of Chinese Arb-Med.(-Arb) and Its Global Implications*, "Washington International Law Journal" 2019, vol. 29, no. 1, s. 117-171.

strony dobrowolnie wyrażają zgodę na przeprowadzenie mediacji, sąd arbitrażowy powinien przychylić się do wniosku stron. Jeśli zostanie osiągnięty pomiędzy stronami konsensus, sąd arbitrażowy spisuje treść ugody mediacyjnej bądź włącza treść takiej ugody do wyroku arbitrażowego, przy czym zawarta w ten sposób ugoda mediacyjna ma taki sam skutek prawny jak wyrok sądu arbitrażowego. Jeśli natomiast mediacja w ramach przeprowadzanego postępowania arbitrażowego okazała się bezskuteczna i stronom nie udało się dojść do porozumienia, sąd arbitrażowy wydaje wyrok³⁵. Co godne podkreślenia, arbiter częstokroć zwraca uwagę stron na możliwość przeprowadzenia mediacji w trakcie postępowania arbitrażowego. Jest to powszechna praktyka spotykana nie tylko w dużych komisjach arbitrażowych, jak chociażby CIETAC, lecz również w innych sądach arbitrażowych na terytorium Chin kontynentalnych³⁶. Świadczy to o koncyliacyjnym podejściu do rozwiązywania wszelkich sporów, które wynikają pomiędzy stronami. Rolą arbitra jest zatem nakłanianie stron do osiągnięcia porozumienia przy pomocy mediacji i w ten sposób zawarcia ugody. Przepis ten potwierdza, jak ważna w Chinach jest harmonia i dbałość o kształtowanie prawidłowych relacji społecznych wśród Chińczyków. Takie rozwiązanie wpisuje się w specyficzne uwarunkowania społeczno-kulturowe Chin. Należy zatem pamiętać, że już od czasów starożytnych to właśnie metody pozasądowego rozwiązywania sporów – w tym szczególnie mediacja – cieszyły się największą popularnością. Bezpośrednio wpłynął na to konfucjanizm, który rozwinął się w tamtym regionie. To właśnie konfucjaniści skłaniali się ku polubownym metodom rozwiązywania sporów, dzięki którym możliwe było uniknięcie wszelkiego rozgłosu. Takie stanowisko wpisywało się bowiem w przekonanie o tym, że „sam spór jest czymś złym i prowadzi do zaburzenia harmonii w społeczeństwie”³⁷. Współcześnie natomiast postępowania Arb-Med-Arb cieszą się dużym zainteresowaniem stron.

6. Podsumowanie

Chińskie prawo arbitrażowe, uchwalone w 1994 r., było dotychczas dwukrotnie nowelizowane, odpowiednio w 2009 i 2017 r. Stanowi ono kompilację obowiązujących przepisów w zakresie arbitrażu, które w większości odzwierciedlają standardy międzynarodowe. Powszechnie obowiązuje zatem w Chinach zasada poszanowania autonomii

³⁵ Zob. art. 51 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 仲裁庭在作出裁决前，可以先行调解。当事人自愿调解的，仲裁庭应当调解。调解不成的，应当及时作出裁决。调解达成协议的，仲裁庭应当制作调解书或者根据协议的结果制作裁决书。调解书与裁决书具有同等法律效力[Zhòngcái tíng zài zuòchū cáijué qián, kěyì xiānxíng tiáojiě. Dāngshìrén zìyuàn tiáojiě de, zhòngcái tíng yīngdāng tiáojiě. Tiáojiě bùchéng de, yīngdāng jíshí zuòchū cáijué. Tiáojiě dàchéng xiéyì de, zhòngcái tíng yīngdāng zhìzuò tiáojiě shū huòzhě gēnjù xiéyì de jiéguǒ zhìzuò cáijué shū. Tiáojiě shū yǔ cáijué shū jùyǒu tóngděng fǎlǚ xiàoli].

³⁶ Zhang Yanan, *op. cit.*, s. 433.

³⁷ M. Łągiewska, *op. cit.*, s. 42-43.

woli stron oraz uznawany jest autonomiczny charakter klauzuli arbitrażowej. Mimo iż Chiny wzorują się na ustawie modelowej UNCITRAL, widoczne są również liczne rozbieżności. Wśród najważniejszych należy wymienić chociażby to, że chińska ustawa arbitrażowa enumeratywnie wskazuje katalog spraw, które nie podlegają kognicji sądów arbitrażowych. Poza tym, co do zasady, nie uznaje arbitrażu *ad hoc*, choć istnieją tutaj pewne wyjątki. Odmienne reguluje również kwestie związane z orzeczeniem tymczasowych środków zabezpieczających. Ponadto szczególną rolę odgrywa w prawie chińskim procedura hybrydowa, zakładająca połączenie arbitrażu z mediacją. Wynika ona z uwarunkowań społeczno-kulturowych oraz konciliacyjnego nastawienia samych Chińczyków, którzy ze wszech miar pragną uniknąć sporów i „utrąty twarzy”.

Bibliografia

Źródła

- Prawo arbitrażowe ChRL 中华人民共和国仲裁法 [Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó zhòngcái fǎ], http://www.npc.gov.cn/zgrdw/npc/xinwen/2017-09/12/content_2028692.htm [dostęp: 20.11.2022].
- UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/modellaw/commercial_arbitration [dostęp: 20.02.2022].
- United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 10 June 1958), <http://www.newyorkconvention.org/> [dostęp: 15.11.2022].
- 中华人民共和国技术合同法 [Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó jìshù hétóng fǎ], <https://baike.baidu.com/item/%E4%B8%AD%E5%8D%8E%E4%BA%BA%E6%B0%91%E5%85%B1%E5%92%8C%E5%9B%BD%E6%8A%80%E6%9C%AF%E5%90%88%E5%90%8C%E6%B3%95/5020459> [dostęp: 20.02.2022].
- 中华人民共和国民事诉讼法 [Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó mínshì sùsòng fǎ], http://www.npc.gov.cn/zgrdw/npc/xinwen/2012-09/01/content_1735841.htm [dostęp: 20.11.2022].
- 中华人民共和国合同法[废止][Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó jīngjì hétóng fǎ [fèizhǐ], <http://fgcx.bjcourt.gov.cn:4601/law?fn=chl520s322.txt&truetag=2686&titles=&contents=&dbt=chl> [dostęp: 20.11.2022].
- 中华人民共和国著作权法 [Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó zhùzuòquán fǎ], Ustawa – Prawo autorskie, <http://www.npc.gov.cn/npc/c30834/202011/848e73f58d4e4c5b82f69d25d46048c6.shtml> [dostęp: 20.02.2022].
- 最高人民法院关于为自由贸易试验区建设提供司法保障的意见 [Zuìgāo Rénmín Fǎyuàn guānyú wèi zìyóu mào yì shì yàn qū jiànshè tí gōng sī fǎ bǎo zhàng de yì jiàn].

Literatura

- 《国际商事仲裁》刘晓红、袁发强主编, 北京2015年[*Guójì shāngshì zhòngcái*, Liú Xiǎohóng, Yuán Fāqiáng zhǔbiān, Běijīng 2015].
- Aslanowicz M., *UNCITRAL – Regulamin i Ustawa Modelowa*, „Studia Prawnicze” 2013, z. 1.

- Biernat K., *Arbitraż w Chinach jako sposób ochrony polskich importerów i eksporterów w sporze z chińskimi kontrahentami*, „Kwartalnik ADR” 2012, nr 1(17).
- Błaszczak Ł., Ludwik M., *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007.
- Błaszczak Ł., *Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010.
- Born G.B., *International Commercial Arbitration*, Wolters Kluwer 2014.
- Budniak-Rogala A., *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 2015.
- Dragun M., *Zasada słuszności a orzekanie w postępowaniu przed sądem arbitrażowym w sprawach z zakresu handlu międzynarodowego*, „Studia Prawnoustrojowe” 2015, nr 30.
- Gu Weixia, *Hybrid Dispute Resolution Beyond the Belt and Road: Toward a New Design of Chinese Arb-Med. (-Arb) and Its Global Implications*, “Washington International Law Journal” 2019, vol. 29, no. 1.
- Łągiewska M., *Arbitraż w Chinach – uwagi wstępne*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2020, z. 17.
- Łągiewska M., Łukasiewicz J.M., *Chińskie prawo rodzinne. Zagadnienia wybrane*, Toruń 2020.
- Szumański A., *Pojęcie, rodzaje i charakter prawny arbitrażu handlowego*, [w:] A. Szumański (red.), *System Prawa Prywatnego*, tom 8. *Arbitraż handlowy*, Kraków 2015.
- Wiśniewski A.W., *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011.
- Zhang Yanan, *Alternative Dispute Resolution System in the People's Republic of China*, „Polski Proces Cywilny” 2012, nr 3(8).

Internet

- Annual Report on International Commercial Arbitration in China 2017*, CIETAC, <http://www.cietac.org/Uploads/202001/5e157b831333f.pdf> [dostęp: 20.02.2022].
- Shanghai International Arbitration Center, *Shanghai International Aviation Court of Arbitration: Take-Off in Aviation Arbitration*, „The Asia-Pacific Arbitration Review” 2019.